

LUND UNIVERSITY

Från censur till tryckfrihet; Frankrike i samlingarna; Utställningsverksamheten i KB

Nordin, Jonas

Published in:
Kungliga biblioteket i ord och bild

2018

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Nordin, J. (2018). Från censur till tryckfrihet; Frankrike i samlingarna; Utställningsverksamheten i KB. I I. Svensson (Red.), *Kungliga biblioteket i ord och bild* (s. 109–111, 113–116, 327–333). (Acta Bibliothecæ regiæ Stockholmiensis; Vol. 89). Kungliga biblioteket. <http://libris.kb.se/bib/t35rq7zwr8q5djmc>

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
CC BY-NC-ND

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply: Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Utställningsverksamheten i KB

När Kungliga biblioteket 1878 flyttade till Humlegården fick allmänheten tillträde till två stora utrymmen: läsesalen och visningssalen. Bägge rummen låg parallellt i husets östra del, var jämstora och hade likartad utformning. Visningssalens dimensioner vittnar om en hög värdering av utställningsverksamheten. Rummet upptogs ursprungligen av en permanent utställning om europeisk och svensk bokhistoria. Avsikten var att visa bredden i bibliotekets samlingar.

Utställningen sorterades i avdelningar: utländska handskrifter, svenska handskrifter, prov på skönskrift och boktryck, exempel på utländska och svenska bokband samt berömda utländska och svenska personers manuskript. I en särskild glaslåda förevisades den stora Djävulsbibeln, *Codex Gigas*, 89 centimeter hög och med en vikt på 75 kilo. Som kontrast förevisades i samma låda bibliotekets minsta handskrift, en 1300-talsbibel (A 168) som mäter mindre än 12 gånger 6 centimeter, trots sitt lilla format prydligt textad i två spalter och försedd med dekorerade anfanger.

Visningssalen tog under sitt första år emot 1893 besökare, mestadels 'resande fremlingar'. Antalet skall vägas mot besöken i läsesalen, som uppgick till inte fullt 10 000. Mängden låntagare ökade drastiskt till uppemot 25 000 efter 1891, då elektriskt ljus infördes, medan visningssalens besöksantal normalt pendlade mellan två och tre tusen om året. Det rörde sig mestadels om unika besökare. Bibliotekets 'flitiga forskare' kastade däremot 'vanligtvis icke ens en blick in i förevisningssalen', som det hette i Claës Lundins *Nya Stockholm* från 1890.

Läsesalen i Kungl. Biblioteket.

Visningsalen i Kungl. Biblioteket.

Visningsrummet hade ursprungligen samma dimensioner som den stora läsesalen. Längs den inre långväggen fanns låsbara skåp där bibliotekets handskrifter förvarades. Ur Lundstedt, *Om Kungliga biblioteket i Stockholm*, 1879.

De första decennierna skedde ganska små förändringar i den permanenta utställningen. På grund av en ombyggnad i huset hölls visningssalen stängd under tre månader 1906. Under tiden uppvisades det mest efterfrågade utställningsföremålet, Djävulsbibeln, i stället i vestibulen.

År 1910 mottog biblioteket en förstklassig gåva i Gustaf Berghmans Elzevier-samling. Under 1600-talet, då nordeuropeiskt boktryck kännetecknades av tätt satta volymer i frakturstil och stort format, producerade familjen Elzeviers officin smakfullt typograferade duodeser satta med antikva, vilka blivit eftertraktade samlarobjekt. Berghmans samling anses vara en av de mest kompletta och uppgår med senare kompletteringar i dag till omkring 2500 titlar. Åt samlingen förfärdigades ett stort bokskåp i glas och järn som ställdes upp i visningssalen.

I anledning av de Olympiska spelen i Stockholm 1912 anordnades en tillfällig utställning på temat idrott från 1500-talet och framåt. Av oro för att spelen 'skulle föranleda ökat tillopp från utlandet av personer med brottsliga tendenser' ordnades särskild bevakning i visningssalen och alla montrar försågs med nya dyrkfria lås.

Strax före första världskriget överfördes planschsamlingen till visningssalen och fick studeras vid ett stort bord i dess främre del. Planscherna förvarades i skåp mellan ytterväggens fönster och i nya skåp som apterats under montrarna. Rummets bortre del anordnades samtidigt till forskarläsesal avskild med en skärmvägg. Utställningen behölls dock oförminskad genom en mer komprimerad möblering.

Under jubelåret 1917 ordnades en Lutherutställning som även omfattade objekt inlånade från Nationalmuseum och Riksarkivet. Några av montrarna kompletterades nu med vertikala skärmar bakom glas, vilket utökade möjligheten att visa planscher, kartor

och porträtt. Vid en ombyggnad 1923–1924 sänktes takhöjden i visningssalen och halva golvarealen försvann, men med effektivare inredning kunde själva utställningsytan faktiskt utökas något.

År 1933 anordnades en ambitiös utställning till 450-årsminnet av boktryckarkonstens införande i Sverige, något som även föranledde en bankett i Stockholms stadshus. Under dessa år ordnades länderutställningar vartannat år med bistånd och ibland påstötningar från ambassaderna. Någon särskild politisk tendens kan dock inte märkas, utan hela den dåtida höger-vänster-skalan bland Europas stater företrädde: Italien 1933, Spanien 1935, Tjeckoslovakien 1937, Sovjetunionen våren 1939.

Under kriget gick aktiviteterna på sparlåga och visningssalen var stängd under hela 1940 och våren 1941. Över huvud taget tycks den nye riksbibliotekarien Oscar Wieselgren ha varit mindre benägen åt utställningsverksamhet och även efter kriget var det glest mellan vernissagerna. Det var dock svårt att ignorera den tidigare KB-medarbetaren August Strindberg och den 22 januari 1949, hundraårsdagen av hans födelse, invigdes en utställning till nationalskaldens minne.

Det blev ett annat tryck då Uno Willers tillträdde som riksbibliotekarie i slutet av 1952. Redan under hans första ämbetsår anordnades fyra utställningar, däribland en om den 75-årsjubilerande huvudbyggnaden. Resultatet märktes omedelbart: besöksantalet som länge legat kring 4000 personer per år steg till över 14000 under Willers första år och närmare 18000 under andra året. Utställningarna invigdes av dignitärer som ecklesiastikministern, utrikesministern och kungen, vilket bidrog till uppmärksamhet i pressen.

Under Willers nedmonterades den permanenta utställningen.

Den nya tidens intåg gjorde sig bemärkt 1970 med utställningen 'ADB i forskningsbibliotek'. Den i dag nästan bortglömda akronymen utlästes 'automatisk databehandling' och det var arbetet med att skapa den nationella bibliotekskatalogen Libris som här för första gången presenterades för allmänheten. Då hade utredningsarbetet pågått sedan 1964. (Ur Ämbetsarkivet.)

Måndagen den 2 november 1970
kl. 15 öppnas i
KUNGL. BIBLIOTEKET
utställningen
A D B i FORSKNINGSBIBLIOTEK
Utställningen, som arrangeras i
samarbete med Statskontoret,
Saab-Scania, Facit och vissa
forskningsbibliotek, öppnas med ett
anförande av chefen för Finans-
departementet **STATSRÅDET**
GUNNAR STRÄNG.

Inbjudan

Utställningen hålles öppen den 2–8
november med demonstrationer
vardagar kl. 10, 12, 14, 16 och 20,
söndagen kl. 13 och 15. Större grupper
som önskar besöka utställningen
torde på förhand anmäla detta till
riksbibliotekariens sekretariat:
tel. 08 / 24 10 40 / 149

I stället infördes en rullande verksamhet kring ämnen som kunde skifta upp till nio gånger om året. För att bevara det flyktiga urvalet åt eftervärlden inleddes en regelbunden katalogutgivning. Det första numret i serien innehöll 25 prisbelönta böcker utvalda av Svensk Bokkonst. Föreningen, som sedan 1933 belönat framstående svensk bokformgivning, överflyttade nu sin utställningsverksamhet och prisceremoni från Nationalmuseum till nationalbiblioteket där de blivit kvar.

Tema för utställningarna varierade. Länderutställningarna fortsatte, ofta med bistånd av respektive beskickning och inte sällan åtföljda av generösa bokdonationer. Många svenska och utländska författarskap har uppmärksammats liksom enskilda bokverk och alla aspekter av bokframställning. Konstnärer, tonsättare och historiska personer har lyfts fram. Flera utställningar gick som vandringsutställningar till andra bibliotek.

Tematiska utställningar har varit vanliga: *Atlasen genom tiderna*, *Jordgloben genom 2000 år*, *Sjökortet gav kursen*, *Uppslagsboken som verk och verktyg*, *Svensk reklamkonst*, *Svenska valaffischer*, *Barnet i barnboken* och mycket mer. Till de mer udda hör *Gotiska mönster för kravatter* med exempel på hur medeltida bokillustrationer påverkat slipsmodet.

I början av 1960-talet fick visningssalen ge plats åt nya kontor och läsesalar. I stället ordnades en ny utställningsyta i den västra flygeln 1964. Den ambitiösa utställningsverksamheten fortsatte dock, inte minst med Ulla Ehrensvärd och den oförtröttlige Sten G. Lindberg som drivande krafter.

Utställningen *Norrbotten i litteratur och vetenskap* ägde rum i Historiska museets lokaler 1996. Denna utlokalisering berodde på den stora ombyggnaden av bibliotekets egna lokaler. Med den skapades en ny stor utställningsyta i KB:s gamla underjordiska

magasin. Den togs 2013 i anspråk för nya läsesalar och sedan dess saknar KB visningsrum. Utställningsverksamheten är numera mycket nedtonad.

JONAS NORDIN

KUNGLIGA BIBLIOTEKET

*

I visningssalen har anordnats en utställning av fotografiska porträtt ur bibliotekets samlingar. Samtliga äro för oss

NAMNLÖSA FOTOGRAFIER

och vår förhoppning är att av allmänheten få bistånd med deras identifiering. Vid liknande utställningar 1954 och 1958 identifierades genom benägen medverkan av besökare ett stort antal av de utställda porträtten; nu som då belönar KB de bästa resultaten med bokpremier.

*

Utställningen öppnas fredagen den 22 januari 1960 kl. 16 och hålles öppen måndag-fredag kl. 9-23, lördag 9-18 samt söndag 13-17.

INBJUDAN

Utställningarna har berikat Kungliga bibliotekets verksamhet på flera sätt. På 1950-talet tog man allmänheten till hjälp för att identifiera personer i porträttsamlingarna. Vid en utställning med 700 fotografier kunde besökarna namnge 250 tidigare anonyma individer. Detta grepp var så lyckat att det upprepades vid ytterligare två tillfällen. (Ur Ämbetsarkivet.)